

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én egy, illetőleg másfél iven. Előfizetési ár egész évre 4 frt., félévre 2 frt., Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény inté- zendő. Fűvészkert utca 1080.</p>
--	---	--

Csapás csapásra sujtja egyetemes ref. egyházunkat. Még föl sem száradtak a könyvek, melyeket Nagy Péter erdélyi püspök és konventi egyházi elnök bus ravatalánál szeptember 19-én hullattunk, e hó 3-án estve ismét egy nagy alakja, nagy embere dőlt ki ev. ref. egyházunknak.

Gróf LÓNYAY MENYHÉRT

a dunamelléki ev. ref. egyházkerületnek 14 éven keresztül főgondnoka, a magyar tudományos akadémia elnöke, a tudós nemzetgazdász, váratlanul épen midőn az országos közalap ügyeiben tanácskozott, tehát szeretett egyháza érdekeiért folytatott munka közben, elhunyt.

Uram! meddig tart még sujtoló vessződ a te népeden! eléged meg immár a nagy és kipótolhatlan veszteségeket! — Ha szegény ev. ref. egyházunkra a megpróbáltatások napjai következnek, hol találjuk majd a vezéreket és bölcséket, ha elszólitod őket közülünk!

Legyen áldott Gr. Lónyay Menyhért nagy emberünknek dicső emléke!

Protestáns püspökök.

(Vége.)

Nyíltságra és határozottságra a tiszáninnerihez hasonló, csakhogy terjedelmesebb s az egyház álláspontját minden oldalról érdekesen megvilágító indokolást is tartalmazó felterjesztést tett a tiszántuli ref. superintendens 1816. augusztus 12-én Debreczenben tartott közgyűléséből.)*

Hogy e felterjesztéseknek nem lett meg a kivánt

*) Az érdekes okirat, melynek eredetije a tiszántuli ref. egyházker. levéltárában 1816, 84 sz. a. őriztetik, egész terjedel-

eredményök, azt az 1822. jun. 18-án 14,584. sz. a., és az 1852. nov. 15-én 25,710. sz. a. kibocsátott újabb tiltó rendeletek mutatják, sőt még a legelső magyar cultusminister Eötvös báró is adott ki 1848-ban 1146. sz. a. ily tartalmu rendeletet. De a tilalom emez ismétlései, melyeket újabb remonstratiók követtek, azt is bizonyítják, hogy az egyház is megmaradt előbbi álláspontján.

S nem csupán a hivatalos egyház, a hívők nagy serege is. „Őrálló“ azt állítja, hogy „bejárta Magyarországot minden irányban, de kálvinista ember szájából sohasem hallotta a püspök szót az egyházi főhivatal jelzésére.“ Ezen csodálkoznunk kell, mert mi meg személyes tapasztalásból is, mások tanúságából is úgy tudjuk, hogy a hazai mindkét felekezeti evangélikus nép rétegeiben, az erdélyi szász és helyenként a magyarországi német lutheránusokat kivéve, a püspök név van inkább elterjedve. — Hogy e név, Károli Gáspárék idejétől fogva máig, protestáns egyházi íróink műveiben is gyakran előfordul, s hogy ez is támogatta e névnek a közéletben való használatát, azt talán nem is szükséges bizonyítanunk.

Semmi újítás sincs tehát a debreczeni zsinat kérdéses határozatában. Csak fentartása, conserválása az a magyar ref. egyház oly birtokának, melyhez annak a szentírás, a reformátorok, a symbolikus könyvek s a kánonok tanúsága szerint joga volt és van, melyhez való jogát hogy érezte és tudta is, mutatják a reformációval egyidős usus s a birtokháborítók elleni folytonos tiltakozása és védekezése.

A régi jogok és régi jogos birtok conserválása pedig erkölcsi kötelesség, s ha az, a stagnatio vagy épen a három század előtti multba való visszasülyedés vádjá, mint igaztalan vád, elesik.

Ellenkezőleg, a régi jog ezen conserválása háladás.

Haladás formai tekintetben, mert a debreczeni zsinat végzéseivel járult királyi szentesítés százados pernek vetett véget. Itélet az, mely elismert birtokká változtatja

mében így szól: Serenissime ect. ect. — Excelsum ect. ect. — Benigno Gratosum Serenitatis Vestrae et Exc. Consilii Intimatum,

azt, a minek korábban már igénylése is vakmerőségnek bélyegeztetett s egyszersmind erkölcsi elégtétel az egyház küzdelméért azon hatalom részéről, mely ellene a védett jogért százados perét folytatta volt.

Az egyházfők neve — magában véve — a protestáns egyházban meglehetősen közömbös dolog. „Annak nevezetén nem kell villongani, mert akár Antistesnek, akár Seniornak, akár Birónak, akár Igazgatónak, akár Intendensnek mondassék, semmit nem árt.“ (Tarczal-tordai hitv. XXI. art.) És mégis van. a magyar ref. egyház helyzetét, körülményeit tekintve, lényeges haladás is a debreczeni zsinat kérdéses határozatában. A régiek nem csak a névért és nem csak a jogért ragaszkodtak annyira a püspök névhez s tiltakoztak oly határozottan elkobzása ellen. A tiltó kormányrendeletekből közvetve fenyegető veszélyre

de Nomenclatione Episcopi Superintendentibus nostris non tribuenda die 18 Julii A. 1815 nro 20451 ad nos dimissum, et post humillimam 8 Superintendentiarum Eglicarum eatenus factam remonstrationem, die 12 Dec. anni itidem 1815., sub nro 33072 iteratum eo valuit, ut metus nobis injiceretur ven. Clerum R. Catholicum, dum de nomine, quo Antistites Ecclesiarum nostrarum lingua vernacula appellamus, litem nobis movet, ecclesiasticam illam, quam nobis Leges Regni firmarunt, jurisdictionem, ipsamque adeo Religionis nostrae petere libertatem.

Quid enim attinet nomen Episcopi, quod interpretibus Patribus Sanctis Augustino et Hieronymo, nihil ab illo Superintendentis differt, et quo alioquin nos nonnisi Hungarice loquentes et seribentes utimur, Praepositis Ecclesiarum nostrarum ereptum velle, nisi alius omnino eam per rem finis, magis etiam nobis praejudicium, intendatur?

Sane ven. Clerus R. Catholicus, nomenclatione ista suis Praesulibus servata, jus eorundem Praesulium in nos, tamquam qui ad ipsorum Dioeceses pertineamus, ipsorumque jurisdictioni subjecti simus, extendere conari videtur.

Suspiciari hoc nobis jam inde licuit, quod Calendariis quibusdam Dioecesanis, numerus fidei nostrae consortium, aequae ac R. Catholicorum, insertus reperitur. Firmata est suspicio, dum Verbi Divini in Ecclesiarum nostris ministros, ad numerum animarum, in coetu quemque suo, profitendum, a Parochis R. Catholicis, ex praescripto Dioecesanis, urgeri et sollicitari intelleximus.

At enim, ut aliqui, tamquam in partibus infidelium, nostros in Hungarica Episcopos se gerant: id vero cum juribus nostris religionariis, quin cum ipsa rei natura consistere nequit. Unde Ministros nostros ab illegali illo hoc erga Episcopum Dioecesanum, sive erga Parochos obsequio inhibuimus.

Sunt nobis Episcopi proprii, id est Superintendentes, et erunt, quamdiu Canones nostri per articulum 26 anni 1790/1 stabiliti vigeant. Ac horum quidem Episcoporum seu Superintendentum, ut verbis canonis nostri XCI-i utamur, officium est: ut Ecclesiarum et Scholarum suo Episcopatu subiacentium sollicitam curam habeant.

A nomenclatione ergo Episcopi et Episcopatus, Superintendentibus nostris eorumque Districtibus tribuenda, nobis recedere, tantundem esset, ac Canonibus nostris, juribusque religionariis nuntium mittere.

Quare humillime declaramus, nos nomenclationis, qua canones nostri superintendentes nostros insigniunt, et quam aliter, ac Püspök, lingua nostra vernacula reddere nequit, usum, inde a Reformationis temporibus continuatum, interrumpere haudquam posse. Quo enim res nostra, si hoc imprudentes faciamus, evasura sit, facile nobis praesagire licet. Sane si nos ita nobis desimus, ut non iis, quae directe contra canones nostros nobis a Ven. Clero intentantur, contradicamus: ut Contradictio Cleri, quam lex in perpetuum pro nullum vigorem habente declarat, tandem juribus nostris praevaleat, necesse erit.

világosan reá mutat a már megismertetett tiszántuli felirat. „Sane ven. Clerus R. Cath. nomenclatione ista suis Praesulibus servata, jus eorundem Praesulium in nos, tamquam qui ad ipsorum Dioeceses pertineamus, ipsorumque jurisdictioni subjecti simus, extendere conari videtur.“

Ha meggondoljuk, hogy volt idő, még pedig nem is igen sokkal ezelőtt, hogy ezeket irták, a mikor a kath. püspökök, sőt esperesek is prot. nép és prot. lelkészek felett, daczára, hogy voltak állami törvényekben is elismert prot. superintendensek, hatóságot gyakoroltak, teljesen megértjük az így nyilvánult aggodalmakat.

Nem tartjuk ugyan valószínűnek, hogy ezen elmúlt szomorú időszak egyhamar ismétlődhetnék. Más a kor-szellem, megváltozott az emberek, az állam gondolkozása is. De hát utóvégre is a jövő — titok, s esélyeivel szemben bármi biztosíték — biztosíték. Épen azért nem tekinthet-

Quodsi vero sint, qui nomen Hungaricum Püspök, Superintendentibus nostris, non subtili illo, quod modo exposuimus, consilio, verum studio tantum Superintendentum muneri et auctoritati detrahendi, ereptum cupiant: profecto illi rationibus rei publicae pessime consulere censendi sunt. An enim rei publicae expedit, Antistites Ecclesiarum nostrarum quorum pia exhortationes et dispositiones, temporibus belli et pacis, ad omnia erga Regem et Patriam officia promte et incunctanter praestanda, plurimum profuere, et in posterum etiam plurimum prodesse poterunt, isto nomine, quod apud nos curae tantum et sollicitudinis, non vero dominatus et potestatis vim habet, honore privari?

Quodsi Status Evangelici in Ven. Cleri opibus et latifundiis defendendis, nihil ipsis Concivibus et Fratibus R. Catholicis cesserunt; si legitimae ejusdem Cleri auctoritati nihil detraxerunt, honorem contra condignum semper ei detulerunt; si Superintendentes suos, splendoris ac dignitatis, Episcoporum R. Catholicorum aemulos esse, nunquam voluerunt: quid aequitati, justitiae et caritati Christianae convenientius est, quam ut vicissim Ven. Clerus R. Catholicus, Superintendentes nostros, illo, qui ipsis de lege competit, honoris titulo pacifice frui sinat?

Hoc si a Ven. Clero impetrare nequeamus: firmiter etiam nos persuaderi oportebit, re ipsa nunc, non de nomenclatione, quae eo, quo apud nos usurpatur, sensu, Ven. Clero minime injuria esse potest, sed omnino de jurisdictione nostra Ecclesiastica agi, ad eamque nobis speciosa arte eripiendam consilia dirigi.

Quod cum nos, nisi ipsi jurium nostrorum proditores fieri velimus, admittere nequeamus: non prius potentissimum Sacratissimae Suae Majestatis patrocinium, Cujus fulcra, justitia, fides et elementia sunt, implorare desistemus: quam moliminibus his et similibus, ad harmoniam et unionem, quam lex in perpetuum stabilitam vult, turbandam tendentibus, ratione nostri, qui nullum non Patriae onus animo quam lubentissimo ferimus, obexponatur.

Has humillimas juxta ac justissimas preces nostras ut apud Sacratissimam Suam Matrem, Sérénitas vestra et Excelsum Consilium, potenti sua et efficaci intercessione et commendatione fulcire dignetur: humillime rogamus, qui Benignitati, Protectioni et Altis Gratiis commendati jugi cum venerationis Cultu emorimur Sérénitatis etc. Excelsique etc. servi humillimi: Superintendens Helv. Conf. Transtibiscana, e consistorio Debrecini die 12 Aug. 1816 celebrato.

Óhajtandó volna, hogy az ág. ev. egyházegyetem vagy a ref. convent levéltárából tétetnék közzé a 8 prot. superintendencia 1818-ik évi „hosszas felirata a m. kir. helytartó tanácsához, melyben XVI. századbéli nyomtatványokból és okiratokból kimutatatik, hogy a prot. superintendensek akkor is püspököknek hívtak.“ Az ág. evangelikusok 1847-ik évi egyetemes gyűlésének tiltakozó határozata is megérdemelné a közzétételt. (Haán. Ág. ev. egyet. gyűlések 39. és 74. l.)

jük következetes eljárásnak azok részéről, a kik mostan is tele vannak aggodalmakkal, a kik nem biznak sem kor-szellemben, sem emberekben és államban, a kik oly könnyen lehetségesnek hiszik a három század előtti multba való visszaeséseket, ha nem akarják méltányolni előnyeit az új helyzetnek, melyben a netaláni ellenséges áramlatokkal szemben immár szentesített világos törvényre hivatkozva hirdethetik: „Sunt nobis episcopi proprii!”

S ha nem tagadható, hogy ama régi veszedelmek megújulása esetén a debreczeni zsinati törvény alapján a védekezés valamivel könnyebb, mert a harczoló felek helyzete valamivel egyformább lenne, úgy az sem vonható kétségbe, hogy tehát ez a törvény is egy lépés — ha nem is valami nagy lépés — az interconfessionalis jogegyenlőség felé.

De talán belső veszélyt idézett fel már is, vagy idézhet fel jövőre az egyházban a püspök név használata, a hierarchia veszélyét? A reformáció legelső bajnokai s az utánok következett elődök nem féltették e bajtól a még csak keletkező és fejledező prot. egyházat, — s ha ők nem féltették abban a korban, a melyben pedig inkább féltették volna, miért féltjük mi a megerősödött, a demokratice szervezkedett egyházat a mai időben, a mely minden téren határozottan ellene fordul mindenféle hierarchikus szervezeteknek s mindenféle személyes uralomnak és absolut tekintélynek?

A debreczeni zsinat nem változtatta meg a püspöki hivatal lényegét, melyre nézve az egyházalkotmány az egyedül határozó. A debreczeni zsinat törvénykönyvében magyarul püspököknek nevezett superintendens — maradt a régi superintendens. „Nomen episcopi apud nos curae tantum et sollicitudinis, non vero dominatus et potestatis vim habet” — mostan is. Ez a jelenre nézve megnyugtathat bennünket.

S a jövő? — De hát Isten után kinek a kezébe van letéve a magyar ref. egyház jövője? A püspök, vagy az egész egyház egyeteme-é az, a ki az egyház alkotmányát megváltoztathatja? Valóban, a magyar ref. egyház egyetemében a protestáns szellem legnagyobb foku elfajulása kellene ahoz, hogy ezen egyházban az alkotmány szabályszerű megváltoztatása útján, avagy épen ilyen alkotmányváltoztatás nélkül valaha hierarchia keletkezzék. A menyire egy részről fel sem tehető ekkora elfajulás, másrészt ép oly bizonyos, hogy azt a példátlanul degenerált egyházat a superintendens név nem fogná megmenteni.

Nevek, szavak, magokban nem határoznak; fődolog, hogy mit értünk alattok. Verba valent usu. Az usus pedig lehet koronkint, helyenkint más. Ha a püspök név nekünk nem jó, mert a mit a kath. egyház ért rajta, az nálunk nincs és nekünk nem kell, — a superintendens nevet is vissza kell utasítanunk, mert a mit péld. Németországban

— pedig valószínűleg onnan jött át hozzánk e név használata — a superintendens név alatt értenek, az sincs meg nálunk s az sem kell nekünk. Németországban a prot. superintendens az országfejedelmi egyházkormányzatnak (kevés kivétellel) kinevezett közege, nálunk az önmagát kormányzó prot. egyháznak választott tisztviselője.

S ha a külföld valamely más államában a prot. superintendens fogalma, állása más, mint Németországban, mert amaz államban a prot. egyházi alkotmány is más, a német prot. egyházétól előnyösen különböző: miért kellene a mi püspökeinknek már ipso nomine a kath. püspökökkel egyforma hierarchákká lenniök, holott a magyarországi mindkét evang. egyháznak alkotmánya még sokkal inkább különbözik s azonfelül még egész hitrendszerök is ugyan csak különbözik a katolikusokétól?

A püspök név elleneseinek hivatkozása Németországra máskülönbén sem mondható szerencsésnek. Németország igenis ismer prot. püspököket, (Nassauban; — Poroszországban is meg van e czim csak hogy ujabban a püspökök kinevezése szünetel) sőt a német prot. superintendensek hivatali czime több helyütt „Metropolitan,” „Erzpriester,” „Propst” stb. (Kurhessen, Poroszország, kül. Pomerania, Mecklenburg stb.)

S ha e szerint Németország példája csak azt bizonyítja, hogy némely régi historiai formák megtartása mellett is lehetséges a haladás; ha a német prot. egyház ama se nem bibliai, se nem protestáns elnevezések használata mellett is képes volt kifejleszteni elismerésre méltó, mert az áldásos alkotásban sokoldalú és fáradhatatlan, protestáns szellemet: mi egyébire figyelmeztessen e jelenleg bennünket, minthogy szavak és alárendelt jelentőségű formák miatt mi se igen háboruskodjunk egymás közt? Maga a protestantismus szelleme is tiltja ezt.

Meggyőződésünk szerint a magyar református superintendensek püspök neve ellen intézett heves támadás, különösen most már, a ritka közegyetértéssel alkotott debreczeni zsinati törvény érvényének harmadik évében, egyáltalában nincsen indokolva.

L.

A kijelentés módszere.

(Vége.)

Hallhatjuk napjainkban is azon nézet hangoztatását, hogy csak kevés, vagy épen semmi sincs a fiui szellemből az ó-szövetségi bivők reánk fenmaradt szellemi tapasztalataiban. A zoltárirók p. o. nélkülözik azt. Talán a legnagyobb közeledés található ahoz ama mély gyöngédségtől sugalt analogiában: „miképen könyörül az atya az ő fiain, azonképen könyörül az Ur az őtet félőkön.” (Zs. CIII. 13.) Kétségkívül azonban tuloz e nézet. Az „Atya” szó ugyan nem fordul elő gyakran az ó-szövetségben; de az Istenbe, mint ke-

gyelmes Lénybe vetett bizalom fiui szelleme, minek megfelelő kifejezést csak az „Atya“ név ad, mégsem hiányzik annyira, a mint állítatik. A gyermek ugyan nevelők és gondviselők alatt áll; de nem uraltatik mégsem annyira a törvény szelleme által, hogy ne tudná, kinek a gyermeke ő. Nincs egy is az ó-szövetségi írók közül, ki ne tudná, hogy Isten nem bánik az emberekkel az igazság komoly szigora szerint; hanem inkább könyörületes és kegyelmes ő és csakis ennek alapján remélheti bárki is, megállani Isten előtt. De míg ez mind igaz, addig nem kevésbé igaz is, hogy az ó-szövetségi szentek nyilatkozataiban a fiui tudat bizonyos elhomályosodást szenved, mi két szorosán összefüggő okra vihető vissza, t. i. a törvény szövetségének befolyására és azon szokásra, hogy az emberek Isten céljait a külsőleges események folyása szerint ítéli meg. A törvény ugyanis és az Isten theokratikus fogalma kapcsolatban azzal, szokássá tették az izraeliták lelkében úgy tekinteni Istent, miut a ki jutalmat és büntetést az emberek cselekedetei szerint, ezekhez mérve, szokott osztogatni. Ennélfogva, ha a külső események kedvezőtlenek voltak, felleg borult az Isten arcza és a kegyes ember lelke közé és ez utóbbiban egy erős benső összeütközés támadt két gondolatirány között, egyik sugaltatván a theoria által egyfelől, másik a jó lelkiismeret által másfelől; a theoria azt mondván neki, hogy a szerencsétlen körülményekben magát tekintse az isteni rosztetszés tárgyául saját bűnéért; a jó lelkiismeret pedig azt, hogy nincs semmi az ő magaviseletében, mi számot adhatna a gondviselés haragjáról. Ezen belső összeütközést élénken látjuk előterjesztve, és pedig nagyban a Jób könyvében, kicsiben pedig a XLIV. zsoltárban.

Szoros összefüggésben áll az ó-szövetségi kegyesség fiaságnélküli hangjával ugyanannak panaszkodó jellemvonása, az emberi tapasztalat sötét titkaival szemben. A fiaság szelleme vidámteljes, örömtől dagadó, optimista; a törvény szelleme ellenben buskomor, kétségkedő, pessimista. A szomorúság és levertség fellegei tehát gyakran borították el az ószövetség egét. A zsoltárírók gyakran kétlik, hogy jó volna Isten az igazakhoz, látván, miként boldogulnak a gonosz emberek és gyötörtetnek ellenben a jó emberek minduntalan. A próféták gyakran kérdik, miért boldogok azok, kik hitszegők módjára viselik magokat és csudálkoznak rajta, hogy az a Lény, ki szentebbnek tartatik, mintsem ránézhetne a rosra tetszéssel, avagy csak közönnnyel is, meg nem mozdulva nézi el, midőn a gonoszok elnyelik azokat, kik igazabbak, mint ők és meg nem indulva türi el, midőn az ártatlanok megfogatnak, mint a tenger halai, egy keleti zsarnok hálójában, ki egyetemes hódításra vágyik. Ezen panaszkodó hang egyikét teszi azon törvényi fegyelem kifolyásainak, mely Izrael népét egy ilyen elv alapjára állította: „tégy jót és jól fog lenni dolgod; tégy roszt és rosszul fog lenni dolgod.“ Kétségkívül igazság volt ebben; de csak részleges igazság. Jól megáll az egészben véve, oly népek esetében, melyek megtartják hiven Isten parancsait; de nem egyformán és teljes mértékben az egyes emberi vágyak és törekvések esetében. Egyszerűen egy tendencia dolga az; és sok kivételek, korlátozások fordulnak elő vele szemben. És mindezekon kívül és felyül a törvény szövetsége korántsem meríti ki az összes lehető viszonyokat Isten és emberek között. E dolgokat azonban az izraeliták nem értették. Ők úgy vették a törvény szövetségét, mint szoros

igazságot és ennélfogva nagyon meg voltak lepetve, midőn látták, hogy a tapasztalat nem felel meg az ígértnak és aztán érzelmeik elkeseredtek és eszméik összezavarodtak és a kétkedés fájdalmas, veszedelmes szelleme látogatta meg lelkeiket a gondviselés igazsága és valósága felől.

A harmadik elem, miben nyomozhatjuk a törvény fegyelmének befolyását az ószövetségben, az, a mit az élet-felfogás világiasságának nevezhetünk abban. A boldogság ugyanis nagy mértékben helyeztetett a külső jóba. A boldogság elérésének módszere főképen külsőleges volt ellentétben az újszövetség módszerével, mely főképen belsőleges; habár itt is, mint a fiui szellem hiányának kérdésében, óvakodnunk kell a szélsőségekbe csapó állításoktól. A boldogság fogalma, mely nem függ a külső körülményektől, hanem inkább a lélek benső békéjében áll, származva az Istenbe vetett erős hitből, melyet nem ingathatnak meg semmi külső kedvezőtlen események, teljességgel nem idegen a héber iratokban. Sehol az egész bibliában nem talál az szebb, felségesebb és lelkesedettebb kifejezést, mint a zsoltárírók és próféták némely nyilatkozataiban. A LXXIII. zsoltár zárverse és a Habakuk felséges imádságának bezáró strófhái, kezdődvén az előbbi ezen szavakkal: „a mi én reám néz, Istenhez közelgetnem nekem felette igen jó,“ az utóbiak pedig ezen szavakkal: „bár a figefa nem virágzik“ úgy idézhetők, mint megkapó példák idevonatkozólag. Azonban a zsoltáríró és a próféta, kik ezen elbájoló lyrikus darabokat költötték, korántsem érték el erős küzdelem nélkül a zavartalan, fenséges lelki derültséget, minek ők oly kellemteljes kifejezést tudtak kölcsönözni. Az a zsoltárköltő, ki végre Istenben találja meg minden körülmények között az erő forrását és a boldogító örökséget, kétkedett egykoron, hogy valyon jó-e Isten az Izraelhez és e kétkedés egyenesen arra vihető vissza, hogy ő a külső dolgokba helyezte a boldogságot a helyett, hogy egyedül Istenbe helyezte volna azt, mint a legfőbb Jóba. És az a szarvaslábu próféta, ki végre erőt talált Istenben, bizton szokelni szikláról sziklára, mint a köszáli zerge az óriás hegyeken, szintén egy oly férfit volt, ki nehéznek találta egykor összeegyeztetni Isten szentségét az ő magatartásával; mely látszólag érzéketlenség tünnt fel az emberi dolgok irányában és az ő zavarának és kételyének oka ugyanaz volt, a mi a zsoltár íróé. Istennek ezen emberei mindketten kívülről keresték először a boldogságot és csak a csalódás után, mit keserűen tapasztaltak azon irányban, találtak ők biztos menedéket a belsőlegesség módszerében. És a mi már Izraelt illeti, neki épen a külsőlegesség módszere tetszett a természetesnek, a szerint, a mint láthatjuk sok zsoltárokból és a Salamon példabeszédeiből. És ezen gondolatmódot ápolta és táplálta a törvény, mely anyagi és időleges boldogságot ígért jutalmul a parancsok betöltésének; hosszú életet a gyermekeknek, kik tisztelik szüleiket; teli kosarat az embereknek, kik félik az Urat; nemzeti jólétet mindaddig, míg Izrael hű volt a szövetséghez, „Boldog az az ember, a ki féli az Urat... Gazdagság és bőség leszen annak házában.“ (Zs. CXII. 1, 3.) „Boldog az az ember, a ki féli az Urat... A te feleséged, mint a termő szőlő a te házaidban; a te fiaid, mint az olajfának ágai a te asztalod körül. Megáld az Ur téged Sionból és meglátod Jeruzsálemnek javait életednek minden idejében. És meglátod fiaidnak fiait és az Izraelben való békeséget.“ (Zs. CXXXI. 1, 3—6.) Ezek nem egyebek,

mint egyszerűen példák a héberek törvénytáplálta világiasságából, vagyis az ő evilágiasságukból, melyben a nevelők és gondviselők alatt álló gyermek még képtelennek látszik megérteni öröksége természetét és ennél fogva még azon dolgokra tekint, melyek láttatnak és időszerintvalók, nem pedig azokra, melyek nem láttatnak és örökkévalók; annyira, hogy a jövő dicsőség reménysége, mely felyülemelkedik a jelen élet háborúságain és mely könnyűvé tette Pálra nézve a szenvedés terhét, alig fordult meg az ő gondolataiban és ha az neki vigasztalás forrásaként ajánlatott volna, valószínűleg csak buskomorabbá tette volna őt.

A törvény befolyásának más észlelhető nyoma még az ószövetségben, mit itt felemlithetünk, az, a mit megbotránkozás nélkül a bosszuvágyó szellemnek nevezhetünk abban. Hogy ez egy jellemvonását teszi a héber irásoknak, Krisztus Urunk és az apostolok tanításával ellentétben, elismertett már Tertullian, a Marczion nagy ellenfele, által. „De Patientia“ művében úgy beszél ő a czimben kifejezett erényről, mint a törvény megtörléséről és kipótlásáról és mint az egyetlen dolgról, mely hiányzott az igazság tanában. „Mert ők“, mondja ő, „csakugyan szemet kértek szemért és fogat kértek fogért; mert nem volt még béketűrés a földön azért mert nem vala még hit. Időközben a türelmetlenség felhasználta a törvény engedékenységét, mit az könnyen is megtehetett a béketűrés Urának távollétében“. Hasonló vélemény nyilvánítását halljuk napjainkban is, midőn az mondatik, hogy a megbocsátás jobban és világosabban ismertetik el az újszövetségben, mint az ő szövegében. Ennél fogva más lélekállapotot találunk az embereknél az ószövetségi üdvintézmény alatt, mint az újszövetségi alatt. Oly gondolatokat találunk amott az embereknél, ellenségeik elnyomóik és üldözőik iránt, melyek összeegyeztethetők voltak ugyan azon üdvintézménnyel, mely alatt ők éltek; de egyáltalában nem illenek mihozzánk, kik kegyelmet fogadtunk kegyelemre a Jézus Krisztus által. Minden magaviseletünk ugyanis, tartalmilag és alakilag, tartozik összhangban állani a nekünk adott kijelentéssel. Valóban a tény és annak magyarázata a fentebbiekben megfelel a valóság tényállásának. A megbocsátás, béketűrés szelleme foglalta el annyira az ószövetségi kitünőségek sziveit, mint később azokéit, kik a Krisztus szelid szellemének és tanításának adták oda magokat; és ennek alapja törvény szelleméből folyólag azon szokásban volt, hogy az élet nagyon is kizárólag a retaliáció törvénye által szabályoztatott — szemet szemért, fogat fogért — mi jó törvény ugyan elvben az államra nézve; de nem a legfőbb törvény az egyénre nézve. A bíró, ha felhivatik reá, köteles helyre hozni, jóvá tenni a rosszat; de az egyén nem köteles, kérni a helyrehozást, a jóvátevést. Az egyének szabad sok esetben, ha akarja, eltűnni a rosszat; és ha el van telve Krisztus Urunk isteni szellemével, úgy is tesz ő gyakran és igyekszik jóval győzni le a rosszat.

Ime! egynehány az ószövetség irodalmának azon szembeötlőbb jellemvonásai közül, melyek a mózesi törvényadás befolyására vihetők vissza. Nagyon fontos dolog tisztában lennünk, mi módon bánjunk el az ilyen tüneményekkel. Egyfelől el kell azokat egész határozottsággal, őszinte nyíltsággal ismernünk; de másfelől még sem kell egyáltalában úgy tekintenünk azokat, mint komoly botrányköveket a hit útjában; nem úgy, mintha képesek volnának azok

kétségbe hozni a kegyelmi kijelentés valóságát, vagy megfosztani az iratokat, melyekben ilyen foltok fordulnak elő minden jogos igénytől arra, hogy alkatrészekül lépjenek be a kegyelmi kijelentés történelmi okmányába. Mert ha elismerjük, hogy a törvény üdvintézménye egészben véve megférhet a kegyelem kijelentésével, mint bizonyos fokozat annak fejlődési processusában, akkor ezen elismerés el fog fedezni minden részletet, mi úgy mutatható fel, mint azon üdvintézmény természetes kifolyása. Szembeszökő következtetés volna azt mondani, hogy jó és helyes, ha a törvény eljő, ha annak fegyelme előkészíti az örököszt az ígérethez és mégis egyuttal megbotránkozni rajta, ha a gyermek gondolatai azon rendszertől kölcsönzik külső formáikat, mely alatt maga a gyermek élt; különösen pedig akkor, ha meggondolatik, hogy a rendszer egyenes célja nem az volt, hogy tökéletlen gondolkodásra tanítsa a gyermeket, hanem sokkal inkább az, hogy készítse elő a jövő tökéletesség korszakára. A törvény korántsem azért adatott, hogy sötét nézeteket tápláltasson az emberekkel Istenről, világias felfogásokat az életről és bosszuvágyó érzelmeket stb. azok iránt, kik rosszat tesznek ellenök. Sokkal inkább a törvény azért adatott, hogy nevelje a lelkiismeretet az igazság érzésében; és az egyenesen e célból terjesztette elő Istent is Szentséges Urnak inkább, mint jóságos Atyának; e célból hangsúlyozta a szoros összeköttetést magaviselet és boldogság között, ezen életben és ezen élet minden köreiben; és e célból adott kiváltságot a köteleéseknek, melyekkel az emberek tartoztak egymásnak és melyeket ők jogosan megvártak egymástól. A fogvatkozások, melyek vallásos érzés, jóságos indokok és vérmérséklet tekintetében jellemezték az embereket, kik a törvény reneszere alatt élnek, csak mellékes kísérőit tették nem pedig egyenes céljait azon rendszernek. Az ember nem közelíthet a Sinai hegyhez a nélkül, hogy többé-kevésé ne érezze az ünnepélyes komolyságot és félelmet, mit annak környéke sugalmaz; mindazonáltal Izrael fiai nem azért gyűjtettek a törvényadás szent hegyéhez, hogy sziveik hasonló érzelmekkel töltessenek el, hanem azért, hogy életvérökbe vezetessenek be az erkölcsi törvény aczélceppjei, melyek nélkül sem egyesek, sem népek nem mehetnek sokra e világon.

Bethlendi Endre.

Anno 1674.

— Ajánlva Gyulai Pál és Bogisich Mihály uraknak. —

A magyar irodalomtörténet uttörő bajnoka, a nagy nevű Toldy Ferencz, azt mondja „A magyar nemzeti irodalom története“ című műve (Negyedik javított kiadás, Budapest, 1878. Franklin társ. Átnézte és javította Gyulai Pál) 77. lapján, (midőn a XVII. század egyházi és vallási költészetéről értekezik): „a Szegedi Lénárd egri püspök költségén 1674-ben megjelent énekes könyv, az ősmagyar jellemet tisztán fentartó dallamok tekintetéből, a század (XVII.) legnevezetesebb művei közé tartozik.“

Olvasva ez állítást, nagy vágyakozással igyekeztem nevezett könyv láthatásához jutni, ámde az ilyen szegény falusi papnak, mint jó magam is, csak nagy ügy-bajjal lehet egyet-máshoz jutni! Mostanában hozzám kerülven említett könyv a debreczeni ref. kollégium könyvtárából (hol H. 867.

sz. a. van bejegyezve), nagy érdeklődéssel fogtam vizsgálásához.

Azt kérheti a nyájas olvasó: hogyan szoktam én az ilyen régi könyvekkel elbánni? Megmondtam már a „*Prot. egyházi és iskolai lap*“ 1883. é. f. 24. sz. eképen: „senkitől semmit a priori el nem fogadni, a tudományos foglalkozás terén semmi más auctoritást annál a tudománynál — melylyel foglalkozunk — el nem ismerni,“ ez az én elvem! Most is hát, midőn az 1674-diki *Cantus Catholicit* akarom ismertetni, ezt az elvet követem, vizsgálom a könyvet úgy, a mint van, mert hogy ez a könyv mi legyen, sem égen, sem földön nem mondja meg más, mint ez a könyv maga! Ez, kétszer kettő négy!

Ajánlom pedig ez értekezésemet először *Gyulai Pál* urnak azért, mert — mint az előszóban mondja — „a Franklin társulat mint kiadó, az örökösök beleegyezésével őt szólítá fel, hogy némi javításokat tegyen rajta,“ Ő a legelső kritikus a magyar irodalom mezején, ha hát sikerül nekem Toldy F. fentebbi állítását megczáfolnom, tisztelettel kérem, törölje ki azt a következő kiadásból! Másodszor ajánlom *Bogosich Mihály* urnak, tisztelettel kérem, kegyeskedjék a legszigorubbán utánna járni mindazoknak, a miket mondok, állítok. — s czáfoljon meg a mint érdemlem!

Először is hát azt állítom: *e könyvben semmi ősmagyar ének nincs, hanem e könyv a gyászos emlékü contrareformatic idejéből a jezsuiták munkája!*

Okaim: nyomtatott Kassán, a jezsuiták nyomdájában; az előszó pedig nyilván mondja: „*ezt azért az áhitatosságra igen indító eszközt (ez énekes könyvet) méltán nyújtjuk a Ngod méltóságos kezeinek;*) s azok által az egész magyarországbeli-eknek: kiknek nagyobb részét mivel hogy a római szent hittől, az éneklésbeli zengésnek édesgetése vonta volna el, mintegy mézes madzaggal rájuk kötvén a sokféle tévelygést.*“

Már ha I. Ferdinánd 1564-diki ismeretes rendelete — illetőleg engedélye — előtt tisztán magyar nyelven énekeltek volna, a magyar pápista templomokban, az isteni tisztelet alkalmával, ilyet még a jezsuiták se mondhattak volna!

De a reformáció utáni helyre utal számtalan hely, melyek közül elég legyen a következőket idéznem:

137. lap: Nestorius hallgat, Copronimus jajgat: Minden asszonyok közt áldott, Esedezz érettünk. *Luther* haboz még fen, Mely költ csak nem régen: Ki sok lelkeket ránt, Istent haragit 's bánt. Esedezz érettünk.

182. l. Eleink közt forrott szeretet jósággal, *A római szent hit* fénylett igazsággal, Most vagyunk rakottak minden nyavalyával, Ellenségünk is ront néha hatalmával.

188. l. Ki mert volna vallyon köztünk annak hinni, Hogy mellettünk Isten méltóztatott vivni, *Pogányt is elüzni* Földünkről s házunkról. Már tudunk bizni. (Ez az 1664-diki lévai, nyitrai s sz. gothárdi győzelmekre iratott!)

Ellenségünk szívét mint kezdted epezd meg, Lakóhelyeinket *nekünk térítsed meg.*

194. Ne hagyj hamisságtól, *Hitbéli ujságtól*, Engem környül vétetni.

Lábomnak adj ösvényt, Hogy én azt bátran járjam, Atyáink utjától, *Régi hit kutjától*, Hogy el ne tébolyogjam.

207. Világa *Régi sz. hitnek*, Fényljék mint égő szövétnek.

*) Szegedi Lénárd egri püspöknek!

K.F.

212. A ki ma tápláltál, *Régi sz. hitben* tartottál.

214. Szemeid Sionon, Isten, megkönyörüljenek, Jéruzsálem falai *hogy még egyszer* épüljenek.

260. Csak nálad Isten, büntől tisztító kegyes irgalmaság: *Papjaid által bünöktől szabadság.*

264. Ez az idvességnek kútja és folyása, Mélység sem magasság ezt félre nem ássa, *A ki egyebet vall* kérem jól meglássa, *Tévelygő ösvényre* lábát ne hágtassa.

327. Vacsora után pohárt vón, *És papoknak hagyományt* tön, Hogy sz. halála miként lön, *Papok által* maradjon fön.

Ez igékkal két nagy dolgot Cselekedék igazságot, Apostoloknak papságot, S nekünk adván orvosságot.

Kik viszontag *uj papokat Szentelvén* és tanítókat, Kézről kézre *hatalmokat Adák* és tudományokat.

Innét vagyon indulatja, Hogy az kenyérnek állatja, Itt helyét nem találhatja, *Mihelyt a pap megáldhatja.*

381. *Régi sz. hitnek gyümölcsét* plántáld bennünk.

397. Imádlak itt *elrejtett istenség*, *Szem, száj, illetés itt megcsalatlak.*

405. Szent titkaid valljuk *mise áldozatban*, Kinaid szemléljük *papi szolgálatban.*

410. Népünk ujítsad, *Régi sz. hitnek* add malasztját.

411. *Régi sz. hitet*, Köztünk neveljed.

418. Ez én testem Krisztus mondja, Jézus hive rá is hagyja, *De valaki másra tudja*, A sz. ígét rosszul toldja.

419. Téríts Jézus *tévelygőket*, Világosíts *vak szemeket*: Hogy téged ez nagy Szentségben, Dicsérjenek *velünk Ámen.*

421. *Ezerhatszáz esztendeje*, Hogy anyaszentegyház feje, *Ezzel* fiait nevelte, *Krisztust nem peccsétnek vélte.*

Nézz meg *régi templomokat*, oltári sz. szerszámokat: *Ez szentséget bizonyítják*, *A mint valljuk*, úgy tanítják.

Világ előtt bizonyítjuk, Mely hiven igéid értjük: *Téríts Jézus tévelygőket*, Hajts ehez magyar népeket.

422. Gerjedjen hozzád szívünk, Oltári drága szentség, *Épüljön drága igyünk*, Jézus titkos édesség.

427. 428. Fejér kenyérnek színében, Mint uj gyölcs lepedőjében, *Jézust szemléljük missében*, Mint menyei eszközében.

Régi jámborok igy hittak, *Mindennap misséhez futtak.*

Mely *kötéllel* Krisztust kötték, Azt is *Misséhez szerzeték*; Mely *láncz Krisztus nyakát* nyomta, *A pap stólánál* felfogta.

Gyakran hát Jézus nevében, *Szolgáljunk* Istent *Missében.*

431. Emberek halászi, Istennek *papjai*, *Krisztus porosz-lói Papok* föld savai.

Vak vezetvén vakot esnek a veremben, *Papunkat* követségben *mi* nem vagyunk ebben.

433. Bennünket éhségben szent testeddel enyhíts, *És a rosz kovászból nemzetünket tisztíts.*

475. Vedd el rólunk az szidalmat, Engedj *régi diadal-mat*, Adj országunk eleinek, Batorságot sziveinek, Erősséget kezeinek, *Egy értelmet népeinek.*

480. Kinek fénylő (Máriának) s ég érdemlő élte megáldatott, Rut kevélység s *eretnység* általa megrontatott.

482. Megfordulnak és *ájulnak* Szüz által rosz éltűek, Megpirulnak s leborulnak A sok *hamis hitűek.*

495. Oltalmaz meg ellenségtől, *Őrizz meg eretnéségtől.*

500. *Római sz. hitben* végig megmaradjunk.

506. *Római hitben* megmaradjunk hiven.

507. Népünk Jézushoz foglalta, *Római törvényhez szabta* (sz. Albert).

516. Rendet Ignác szerzél, Kivel poklot vertél, *Érzi is tévelygés: Gyónás gyakorlása, Ifjak tanítása, Töled van jóra nagy rés.*

532. Sz. Erzsébet egék férje, *Római sz. hit ösvénye.*

534. *Missét szolgálván, Xavier nyilván földtől emelkedik.*

540. Hogy rátok ne szálljon átok, *Régi sz. hitben Jézust szolgáljátok.*

542. *Tisztelendő nevelőim* (a jezsuiták).

545. *De régi sz. hitben hogy nőttem Jézusom, Holtomat ezzel biztatom.*

Ezek és más számtalan ilyen kifejezések, bőségesen bizonyítják azon föntebbi állításon, hogy e könyvben nem ösmagyar énekek, hanem a szomorú emlékü ellen-reformatio idejében származott s a jezsuiták által készített pápista énekek vagynak.

Különben csak az előszöből idézett hely, a 137. lapon levő Luther ócsárlás, s a 421. lapon előjövő 1600. esztendő, maga is eléggé megczáfolja Toldy állítását!

Kálmán Farkas.

(Folyt. köv.)

Az urvacsorája.

E feliratu, egy, „Szentvacso-ra“ czimü műből átvett czikk, (Extrait de la Sainte Cène) a genfi Semaine Religieuse folyó szeptember hó 6-diki 33-dik számában, a lap homlokán mint fő vagy vezérczikk jelent meg. Ezen, az urvacso-rai ünnepélyt egyszerű s könnyen érthető családi kép alatt előterjesztő czikk a következő:

„Ha kérdeznék, mi lényegileg a szentvacso-ra, a mi szellemi alapját teszi azon ténynek, a mit Pál „Uri vendég-ségnek,“ vagy „Ur vendégségének“ nevez és a minek minden hívő ösztönszerűleg érzi fontosságát, én azt felelném: az urvacso-rajja ünnepélyes találkozás a keresztyén lélek és Megváltója között.“

„Igaz, hogy ezt lehetne mondani szinte oly jól más cselekményekről is. Midőn magányban, egyedül Istenünk előtt, úgy járulunk ő hozzá, hogy egyedül őt imádjuk, neki hálákat adjunk, megvalljuk neki bűneinket s áldásait kérjük, a Megváltóval találkozunk, mert Ő az, a ki nekünk utat nyit a kegyelem trónjához, „Ő az ut, és senki nem mehet az Atyához, hanem ő általa.“ Midőn a szentiratokat olvassuk, midőn halljuk a beszédeket, miket Isten intéz hozzánk az ő közegei által, a Megváltóval találkozunk, mert az ő szelleme az, a mi azokat ihlette és ő az, a ki által azok szünet nélkül szólnak hozzánk. — „Ezek azok“ mondá ő, „a melyek bizonyosságot tesznek én rólam.“ És hol találhatnánk mi őt, őt, az élő beszédet, ha ezen irott beszédekben meg nem találunk? Mikor testvéreinkkel egybegyülünk, hogy tiszteletünket közösen adjuk meg az égi Atyának és halljuk beszéde tanításait, a Megváltóval találkozunk, mert ő mondotta: „Ott, a hol két vagy három személy nevemben egybe gyül, ott vagyok közöttök“ és ha ott van, bizonyára nem tétlenül van ott, érezteti ott jelenlétét és érezteti azt mind-azokkal, a kik az ő nevében jöttek.“

„Hanem az urvacso-rajában, már azon tény lényegéből

folyólag, melyből ezen cselekmény különösen rendeltetett a Jézus Krisztus által és hogy ő ahoz ezen rendelmény által, egy sajátos jelentményt és áldást kötött, ez az ő vele való találkozás közvetlenebb és inkább családi jellemet nyer. És e szót: „családias“ alkalmazván: ennek a maga eredeti jelentését adom, az ő igazi jelentését, azt a mi a család köré. Az urvacso-rajja valóban családi vendégség, a kik abban rézesülnek, a Krisztus családja tagjai. Emlékeztek vissza a legelső ünnepélyes vacsorára, arra, a hol maga Jézus, testben, láthatólag osztotta tanítványainak, a kik ugyanazon asztal mellett ültek mint ő, a kenyeret és bort, miket megáldott. Kik voltak azok, a kik abban rézesültek? Nem azok voltak-e azok, a kiktől mondotta, mutatván őket a népnek: „Im hol az én anyám és testvéreim“ és nem így van-e ez még ma is és mindig.“

„Tehát melyik a legillőbb alkalom, hol a családi egybekötötések a legjobban nyilvánulnak, hol a legnagyobb és legszabadabb bensőség uralkodik a család tagjai közt, a hol az azok közötti társalgás a legkönyebben és legédesebben foly, ha ez nem a család asztala körül közösen élvezett vendégség ideje? Elfogadni valakit asztalunkhoz, nem mondom valamely előkészített ünnepélyes alkalommal, néhány kiválasztott meghívottakkal és különös körülmények között, hanem egy mindennapi közönséges ebédhez, a család nagy és kicsiny minden tagjaival — nem annyi ez, mint neki a bizalom és szivesség legegyszerűbb s egyszersmind a legméjebb jelét adni? Ez az alkalom, hol az ember kényszer nélkül mulathat, a hol a gondolat s érzelmek feszély nélkül nyilatkoznak; mindenki azt mondja, a mi szivén van; olyan- nak mutatja magát, a milyen; itt történik, hogy a család egysége, tagjainak egymással és közülök mindeniknek a családfőveli egyesülése főkép érezhetővé lesz. — Így teszen az Ur is mivelünk, az ő szellemi családjában, midőn asztalához meghív: itt, ezen felsőbb körben, akarja létesíteni azt, a mi mindennap létesül mindenikönk házi körében. — Ezért van, egyrészt, hogy közösen vesszük a szentvacso-rát testvéreinkkel, és nem mindenki magánál, egyenkint az Urral: valóban egy család vagyunk; és ezért van, más rész- ről, hogy mindnyájan — mindenikönk veszi a szentvacso-rát; nem elégszünk meg azzal, hogy annak szemeink előtti ünne- pélyes folyását, úgy szólván, egyszerűen nézzük; hanem mindenki személyesen részt veszen abban, minthogy min- denki személyes viszonyban van a fővel és ezen viszonyt kötelessége megerősíteni.“

Kis-Marja, 1884. szeptember 24.

Könyves János,
ref. lelkész.

A dunamelléki ev. ref. egyházkerület közgyűlése.

Október 25-én legelsőben is a Török Pál emlékün- nepélye tartatott meg a kálvintéri templomban, Szász Ká- roly az ujonnan választott püspök mondott kitünő emlék- beszédet, elsőben rövid imában adván hálát Istennek azon kegyelméért hogy Török Pálban oly jeles pásztort, valódi nagy embert birhatott ezen kerület. Vezérigéje I. kor. 15: 10 „Isten kegyelméből vagyok a mi vagyok. És az ő hozzám való kegyelme nem lett hiá- bavalóvá sőt inkább többet munkálkodtam

mindazoknál. De nem én, hanem az Istennek velem való kegyelme." — A minden tekintetben meszterre valló szép műből közöljük egész terjedelmében a bevezetést és az utolsó részből a Török Pál jellemzését.

„Egy ledölt hatalmas oszlop, melynek ledöltével megdobban a föld, s még sokáig rezeg utánna — s a helyén a hely állott vala, csak egy sötét üresség meredez utánna az égnek — ez volt török Pál s az ő élete.

Több egy évnél telt el azóta, hogy Török Pál fölött e helyen megzendültek az utolsó gyászénekek, elhangzott a magasságos eget kereső buzgó gyász-ima, és sirjánál a bucsuszó. Porai fölött ott áll már a gránit oszlop, melyen neve betűi aranynyal ragyognak, az ő mélyen gyászoló egyházának kegyeletétől emelve; de helye üres még — bár kétszeresen is betöltve — egyházunkban s e szószerében; üres még egyházkerületünk kormányzó székén; üres — sziveinkben. Vagy ott nagyon is tele az ő emlékezetével s hiánya érzetével!

Egy év rendesen elég, — oly gyöngye az emberi szív, s a kegyelmes gondviselés által oly fogékonyvá van alkotva mindig új meg új benyomások elfogadására — egy év rendesen elég szokott lenni arra, hogy az elhunytaknak, ha nevöket el nem felejtjük is, képök elhalványuljon emlékünkből s az értök sajgott metsző bánatra csöndes enyhület boruljon. A ti emlékezetek hasonlatos lesz a hamuhoz! kiált fel Jób, s Nincsen felőled emlékezet a halálban, sohajt a zsoltár írója. A halottak emlékezte elfelejtetett, mondja a setéten látó Predikátor (Predik. IX. 7.). Mi mindnyájan tapasztaltuk magunkon, Atyámfiai, s nem egyszer tettünk miatta szemrehányást magunknak, hogy egy-egy kedvesünk, vagy barátunk képe az idő mindent elsimitó keze által mint elhalványodott emlékezetünkben, hogy hiába igyekszünk visszaidézni azt lelkünk álmaiban s panaszosan kiáltunk fel, hogy hát semmi sem maradt a mi reá emlékeztessen s pusztá neve nem elég varázsigenek, hogy alakját elénk állítsa!

De Török Pált nem érheti ily feledés közöttünk. Sokszor megfogunk akadni, egy-egy nehéz kérdésben s akkor így kiáltunk fel: hol van az ő bölcsessége, mely minden tévegből megtudta találni a kivezető utat! Sokszor meg fog fogynak bennünk a hit, ellankad a bátorság s megernyed a kitartás a lelkesedéssel kezdett munkában — s akkor azt kiáltjuk: hol van az ő hite, mely hegyeket mozdított ki helyökből? hol az ő bátorsága, melylyel ha vas lánczok között kellett volna is követséget viselnie, nagy bátorsággal szólott mindig, a mint szükség volt szólania — s mikor legtöbb háboruságot szenvedett és legtöbb bosszúsággal illetetett, akkor veve legnagyobb bátorságot, sok tusakodással? És kiáltani fogunk, hol van az ő állhatatossága és szívós kitartása, melylyel az ő feltételeit soha el nem ejtette, s minden harczot a melynek fegyvereit egyszer fölvette, végig harczolt a diadalomig! És kiáltani fogunk: hol van az ő csodálatos alkotó képessége, mely mustármagból élőfát növelt, az ő eszközökben kifogyhatatlan találékonyossága, mely két halackával s öt kenyérral ezreket megtudott elégíteni, s mindenek fölött pedig az ő bámulatos tettereje, mely soha el nem fogyott, meg nem lankadt s pihenést nem ismert — a melylyel ő méltán dicsekedhetett volna, mint Pál apostol — én egymagam többet munkálkodtam, mint a többiek mindnyájan!

Jőjjetek Atyámfiai s tekintsük meg ennek a két Pál-

nak, — a nagy apostolnak s a mi Török Pálunknak — a munkáját s e szemléből, melynek az egyikre nézve az Irásban fentartott történeti tényeken, a másokra nézve a mi személyes emlékezéseinken kell alapulni, — a mellett, hogy a halhatatlan érdemet megtiszteljük, a mi mostani ünnepi összejövetelünk közvetlen célja és feladata — még azt a tanuságot is fogjuk merithetni, hogy a mi Török Pálunk az apostoloknak s különösen a pogányok nagy apostolának méltó utóda volt, mert alkotásaiban s egész cselekvésmódjában ugyan attól a lélektől vezéreltetett, — s hogy nekünk is, ha valami nagyot akarunk tenni, ha valami maradandót akarunk alkotni ugyanazon lélektől vezéreltetve, ugyanazonokon a nyomokon kell járnunk, a melyeken Pál apostol után — és előttünk — Török Pál járt.

* * *

Török Pál az ő apostoli munkájának minden részét épen annyira betöltötte mint nagy példaképe Pál apostol a magáét. Senkinek kenyerét ingyen nem ettük, hanem fáradtsággal és nyomorúsággal, éjjel és nappal munkálkodván, mondhatja ő is Pállal (2 Thess. III. 8) és fáradozunk, tulajdon kezeinkkel munkálkodván; ha szidalmaztatunk, jót kívánunk, ha háboruságot szenvedünk, békességgel türjük; ha gyalázatunk, imádkozunk. (I. Kor. IV. IV. 12. 13.). Mint lelkipásztor, mint esperes, mint püspök — mint egyetemes egyházunknak egyik vezérfia, hivatalánál fogva konventi elnök, az egyetemes tanügyi bizottság elnöke kezdettől végig — ő minden volt mindenekben. Mit mondjak róla különösen, mint püspökről? 248 egyház gondja s 340,000 lélek üdve feküdt az ő szíven s ő mindnyáját viselte, nem hivatali robotként hanem teljes szível és lélekkel. Kormányának szelidségét és szigorát egyaránt éreztük mindnyájan — mert igazságos volt mint bíró pontos, mint felügyelő, éber mint vigyázó, teljes szeretettel mint ember és tisztárs, kegyes mint atya. Gyűléseinket kevés szóval, de sok bölcsességgel vezette; éles elmével bonczolta a kérdéseket s mintegy játszva oldotta meg a bonyodalmakat. De ha gyűléseink napokig tartottak az ő éjjel-napali munkája egész éven át — s abban ő megszünést vagy pihenést soha sem ismert. S ha ama kegyes római császár Titus elveszettnek mondotta a napot, melyben valami jót nem tehetett — Török Pál talán soha sem vesztett el egyetlen napot is azért, hogy azon nem munkálkodott volna. Még a mikor rajta is megsulyosodtak a kor és betegség terhei, még Karlsbad fenyesei közt s Gleichenberg üde legében, hova élete utolsó éveiben üdülést keresni ment, — ott is egyházkerülete kormányzói gondjai felett virasztott. Utolsó betegségével is a kötelesség utjára ment a kolozsvári konventre, s a halál nyilával tért onnan vissza. Az efézusi vénektől bucsuzó Pállal ő is elmondhatta: Semmivel nem gondolok, az én életem nem drága nekem, csak elvégezhessem a szolgálatot, melyet vettem az Ur Istentől (Cselek. XX. 24.)

Egyházi életünk valamennyi alkotása, szervezkedési s beléleti összes dolgai között, az utolsó harmincz év alatt nincs egy is, mely többé kevésbé az ő nevéhez ne lenne kötve, melyben vagy mint munkás, vagy mint vezér, nevezetes részt nem vett volna. Az 1859-iki patens korában első sorában állt a protestáns egyház vérrel szerzett jogaiért s önkormányzataért küzdők közt. S mikor úgy látta, hogy egyes harcban a csata nem nyerhető meg, személyes befolyá-

sát a döntő közökben használta föl — s a patens visszavonásának nemcsak előkészítője, hanem egyenes eszközlője. Magyar reformált egyházunknak képviseleti alapon történt átalakulása, a hatvanas években épen úgy az ő szellemére vall, mint azon egyházkerületi szabályzatok melyek a képviseleti rendszer alapján egyházunkat újjá szülték. Az egyetemes magyar ref. egyház egyesülésének eszméjét ő a konventben, mint legfőbb kormányzótestületben vélte megvalósíthatónak s azért a törvényhozó zsinatot sürgetők ellenében, a melynek idejét még nem látta eljötnök — ő csak az egyetemes gyűlést sürgette. S nézeteihez való szívós ragaszkodása annyira ment, hogy a zsinatba, melynek — mint legidősb püspök — elnök volt leendő, be nem lépett. És elhatározását bírálni lehet, elítélni nem szabad, de mindenestre sajnálni kell. Az ő távolléte csak hátrányos lehetett, s egyben másban bizonyára hátrányos is volt, alkotmányozó zsinatunk végzéseire nézve.

De akkor az ő életutja már a lejtőre jutott. Az éjjelnappali munka és gond, az emberfeletti erőfeszítések, hogy sokféle kötelességei mindenikének megfelelhessen, az a megszokása, hogy mindent maga tegyen, és senki segítségét igénybe ne vegye, s az általa teremtett intézetek szellemi és anyagi ügyei intézését senkivel meg ne ossza — a mellett népes családja gondjai, s azon ezerek meg ezerek ügyei, a kik segélyért, közbenjárásért, pártfogásáért hozzá fordultak s a kik közül ő egyet sem utasított el, egyet sem hagyott vigasz vagy támogatás nélkül — végre fölemésztették testi erejét s össze kelle roskadnia. Élete végére még egy keserves csapás volt fentartva számára egyenesen szívére mérve: szép családja egyik legderakabb tagjának, a szeretett vő — s köztiszteletnek örvendő orvos — és hét neveletlen gyermek apjának váratlan és megrázó halála. Ő ezt a csapást is elnyögte, némán, csak erős hite által fentartva, állott a szeretett fiu koporsójánál — a kit nemsokára ő is követendő vala. S ezzel is megint az ő gondja és munkája szaporodott: özvegy leányának s hét árva unokájának sorsa ismét az ő vállaira, az ő szívére nehézkedett. Megtörve, mégis összeszedte magát s zugolódás nélkül ment tovább a kötelesség útján, mely most már gyorsan vezetett — a koporsó felé.

Élte munkája be vala végezve. Csonkán ő semmit sem hagyott hátra; az alap, melyet jövő nemzedékek számára vetett ép és teljes — csak legyen a ki tovább építsen rá, az ő szellemében! Lesz-e oh lesz-e — ha ebben a nemzedékben s az ő közvetlen utódjában már nem is, de vajha a következőben!

* * *

Másnap október 26-án következett a püspöki felavatási ünnepély, melyen Papp Károly helybeli lelkész lépett a szószékre Jan. 21: 15—17. versei felett tartva egyházi beszédet, kifejtette, hogy mely körülmények között és mikor nehéz annak, ki a nyáj legeltetésére hivatott el, megfelelni a maga megbízatásnak, hogy „legeltesd az én juhaimat“ s megmaradni a Krisztus iránti szeretetben: 1-ször lefelé az onnan jöhető gyanúsításokkal, a gördítendő akadályokkal, féltékeny ellenségeskedéssel, — 2-szor felfelé a hatalom csábításaival, kísérteteivel szemben, a mikor fénynyel, ranggal, kitüntetésekkel kínálhat meg a világi hatalom s cserébe csak egy parányi részt kíván az egyház szabadságából és

végül a mi a legnehezebb, 3-szor akkor maradni hűnek a pásztornak a maga fenséges hivatásához, mikor a minden családos emberekkel közös családi veszteségek, bajok teszik próbára erejét s mikor talán maga is kétségbeesetten tördeli kezeit vesztesége felett jajgatva, akkor jönnek hozzá vigaszt. A kitűnő tartalma és szónokilag előadott beszéd után a főiskola dalköre énekelte Berzsenyinek „Isten, kit a bölcs lángesze föl nem ér“ kezdetű fohászatát. A gyönyörű dallam utolsó hangjai közben lépett az Ur asztalához Révész Bálint püspök és megindító imával fordulván az egek urához, nagyhatású felavató beszédet tartott. Könyvelt szemekkel emlékezett meg az elhunyt püspökről, kinek emlékűnepét ép tegnap tartották e helyen, a hol ma az új püspöknek lesz felavató ünnepélye.

Teljes bizalommal viseltetik az új püspök iránt, mert meg van arról győződve, hogy az tehetségét, erejét új hivatásának fogja szentelni. Az új püspöknek, mondá, sok nehézséggel kell megküzdenie, különösen most, a mikor a protestáns egyház előtt felmerült az a kérdés, melyet a főrendiház ujjászervezése teremt meg.

Végszavait a felavatandó püspökhöz intézte, ki felállva hallgatta meg kartársá beszédét. Ezután Dobos János főjegyző olvasta fel a püspöki eskümintát.

Az eskü letétel után az új püspök oda térdelt az Ur asztala előtt felállított zsámolyra, és miután Révész püspök kezét az új püspök fejére tette és megáldotta, következett az esperesi kar által történt felavatás. Az alsó- és felső-barnyai, kecskeméti, pesti, solti, somogyi, tolnai és vértessaljai esperesek egymásután léptek Szász Károly püspök elé s mindegyikük rövid áldásszerű beszédet intézett hozzá. A szertartás alatt az orgona halkal a „Jövel szent lélek ur Isten“ gyönyörű variációját játszotta.

A főiskolai énekkar énekelte el ezután ismét a „Jövel szent lélek ur Isten“ kezdetű közéneket s ennek befejezése után Szász Károly megtartotta püspöki beszédét, a hallgatóság általános feszült figyelme között.

(Vége köv.)

V á l a s z

nt. Peterdy Károly és Sütő Kálmán uraknak a „Vallás és zsidó történet“ című cikkekre.

Midőn a tiszántuli ev. reform. egyházkerület 1878-dik évi július hóban tartott közgyűlése, jegyzőkönyvi 215-dik szám alatt hozott határozatával, a népiskolai tantervet életbe léptette s az ahoz való szoros alkalmazkodást megrendelte, felhívta egyszersmind a lelkipásztorokat és tanítókat, „arra vonatkozó, a gyakorlat által indokolt észrevételeiknek és tapasztalataiknak, időnkint az esperesi hivatalok útján, az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottsághoz beterjesztésére, hogy azok figyelembe vétele mellett, ezen tanterv majd javítható legyen.“

Ezt a határozatát és felhívását a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés, a nyomtatásban megjelent s minden egyháznak megküldött népiskolai „Tantervek“ végére is kinyomatta.

Most tehát, midőn a f. évi ápril hóban tartott egyházkerületi közgyűlés elé a beregi nagytiszteletű egyházmegye

két külön jegyzőkönyvi számát s azok egyikében két rendbeli indítványát előterjesztette s a főtiszt. egyházkerület az előterjesztett indítványokat véleményadás végett a népiskolai tanügyi bizottságnak kiadta: e bizottság az indítványokat, mint a melyek megtételére bármelyik lelkipásztor, sőt tanító is jogosult lett volna s fel is volt hiva, kellő tisztelettel, teljes méltánlással s úgy fogadta, mint a népiskolai tanterv javítására czélzó, gyakorlatból meritett véleményt. Felhívta ennél fogva vallástani szakosztályát, hogy a beadott indítványok felett eszmét cserélvén, véleményes jelentését a bizottság plenumához terjeszse be. A vallástani szakosztály két ízben tanácskozott a beregi nagytiszteletű egyházmegye indítványai felett s megállapodását, jelentés alakjában a bizottság összes ülése elé terjesztette. Erre a plenum vette bírálat alá úgy az indítványokat, mint az azokra előterjesztett vallástani szakosztályi jelentést s megalkotta véleményét, a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés elé leendő felterjesztés czéljából. A vélemény be is adatott a legközelebbi egyházkerületi közgyűléshez, de tárgyalása onnan egyelőre elmaradt.

Ezeket mint a bizottság jegyzője szükségesnek láttam elmondani, hogy kitűnjék, miszerint a népiskolai tanügyi bizottság nem felületesen vagy könnyelműen járt el a dologban, nem fel sem vevőleg fogadta az említett indítványokat; hanem ellenkezőleg behatóan s több ízben tanácskozott azok felett s kellő tisztelettel bírálta azokat meg, — úgy, a mint a benyújtó erkölcsi testület, egy egyházmegye tekintélye jogosan és méltán megkívánta.

A mondottakkal azonban le is járt az én jegyzői szerepem, mert a mi ezután következik, abban már nem mint jegyző vagyok részes. A vallástani szakosztály tanácskozása alatt ugyanis felmerült, majd a bizottsági gyűlésen ismét szóba hozatott, hogy a mai időben, midőn az antisemitismus annyira mozog és terjed, időszerű lenne a bizottság véleményének azt a részét, mely különösebben az ószövetségi bibliai történetek tanításáról szól, — az indítványozó egyházmegye nevének elhallgatásával, — hirlapban közzétenni s a nagy közönség tudomására hozni. Miután úgy a szakosztály, mint az egész bizottság minden tagja osztotta ezt a nézetet, én e lapok nt. szerkesztőjével, mint a kinek kezéhez adatott be a főtiszt. egyházkerület elé terjesztett vélemény, közöltem a bizottság nézetét, s ő a maga részéről is helyeselvén azt, egy rövid bevezetésben egyszerűen érintve a szóban forgó indítványt, az indítványozó egyházmegye nevének elhallgatásával, mint a mi úgy sem tartozik sem a dolog lényegére, sem a hirlapolvasó közönségre, kiadta a bizottság véleményének végső részét.

És ez az ártatlan közlemény, mely az indítványozó egyházmegyét meg sem nevezi, az indítványt semmiféle tendenciával nem vádolja, sőt még valójában alkotó elemeire szét sem szedi, hanem egész tisztelettel, a fejtegetést általánosságban tartva, szól a bibliai s különösebben az ószövetségi történetek népiskolai tanításáról, ime a beregi nt. egyházmegye esperesét és főjegyző-tanácsbíráját nemcsak arra indította, — mihez különben úgy egyenkint, mint együttesen teljes joguk volt és van, sőt a kölcsönös felvilágosítás és a vélemény kicserélése szempontjából szükséges is, — hogy a népiskolai tanügyi bizottság véleményét bíráló megjegyzésekkel kísérik s attól eltérő nézeteket kifejtsek és „megokolják;“ hanem arra is (mire aztán már semmi szükség

nem volt), hogy „egész lelki nyugalommal és teljes önértettel“ magokénak, illetőleg egyházmegyéjékének jelentsék ki az indítványt és az annak kapcsában felterjesztett jegyzőkönyvi kivonatok nem szó szerint történt idézése miatt, képzelt sérelmőknek szavakat adjanak.

Legyenek meggyőződve a nt. urak, hogy az indítvány megtételének érdemét a beregi nt. egyházmegyétől senki el nem fogja tulajdonítani. Arról is biztosíthatom, hogy az indítvánnyal együtt felterjesztett jegyzőkönyvek nem csak szószerint idézettek, hanem eredetiben is hozzá vannak csatolva a bizottság véleményéhez. Együtt kerülnek azok majd tárgyalás alá az egyházkerületi közgyűlésen.

És most, bár én nem vagyok abban a helyzetben, hogy mint a nt. urak tették, egy egyházmegye, vagy valamely testület pl. a tanügyi bizottság nevében szóljak; de miután hirlapi vitában és fejtegetéshez nem is szükséges a testületi tekintély, — a hirlap hasábjain döntő határozat hozásnak úgy sem lévén semmi helye, — engedjék meg nekem a nt. urak, hogy a „vallastan és zsidótörténet“ czimű cikkekre, teljes tisztelettel, de a magam nevében, néhány igénytelen megjegyzést tegyek.

Először is eltekintve „az egész lelki nyugalom és teljes önértel“ emlegetésétől, mire különben szintén lehetne némi megjegyzést tennem, nem vagyok képes megérteni, hogy miért kellett az egyházmegyét e hirlapi fejtegetésbe behozni, annak a nevében beszélni s hivatalos okiratokat, t. i. jegyzőkönyveket idézni. Nem különösen ha meggondolom, hogy a tanügyi bizottság véleményének hirlapilag közölt része, a bibliai történetek tanításáról általánosságban szól. Hiszen e lap hasábjain elbeszélhették volna nt. urak tapasztalataikat hivatalos jegyzőkönyv nélkül is, elmondhatták volna véleményüket s bírálatukat a magok nevében s ezzel „könnyen nyert igazat,“ legalább az olvasó közönség előtt (mert hiszen csak nem képzelték, hogy itt dől el indítványuk sorsa) nem engednek vala a bizottság véleményének.

Azonban az, hogy ezt az alakot adták cikkeknél, ilyen bevezetéssel látták el, s egy hirlapi közleménynek nagyobb fontosságot látszanak tulajdonítani, mint a mi azt valójában megilleti, utóljára is egyéni felfogás dolga és sem a bizottság véleményének, sem a magok indítványának nem árt, nem is használ.

Áttérek azért a cikk 2-dik részére, mely a népiskolai tanügyi bizottság véleményének indokolásával foglalkozik. Itt mindenekelőtt az ragadja meg kiváló mértékben figyelmet, hogy a vélemény azon helyére, melyben általában a bibliai történetek, tehát úgy az ó, mint az újszövetségi, népiskolai tanításának anyagi czélja érintve van, a cikk írói a következő megjegyzést teszik:

„Egyik ok gyanánt az is felhozatik a véleményben, hogy az isteni tiszteleteinken tartatni szokott egyházi beszédek ezek tanítása nélkül (a véleményben ismerete nélkül) bajosan volnának megérthetők. Innen a logika törvényei szerint az következtethető, hogy mindazon egyházi tanítások, melyeknek alapigéje (textus) a népiskolában a növendékeknek nem tanított, a templomi gyülekezetekre érthetetlen és így semmi lelki haszonnal összekötve nincs. Ez már csak mint föltevés is úgy a prot. hivek, mint a lelkészi kar elkedvetlenítésével s megszegyenítésével határos.“

Eltekintve attól, hogy a cikk írói a jegyzőkönyvek

nem szószentí idézése miatt szót emelnek s még sem idéznek szószent, továbbá, hogy valamivel lejjebb így nyilatkoznak: „az egyházmegye határozata távolról sem kifogásolja az ujszövetségi történetek vallás tananyagul fölhasználását, — pedig hát az ezek tanításának is kell anyagi tekintetben is valami céljának lenni, s ezek egyike az egyházi beszédekben előjövő példák stb. könnyebb megértése, — s nem véve figyelembe, hogy a bizottság véleményéből bárki s első tekintetre beláthatja, miszerint a mondott helyen általában az egész, tehát az ujszövetségi történetek tanításáról is van szó: lássuk csak magát ezt a „logika törvényei szerint“ behozott következtetést.

Előre bocsátom, hogy távol van tőlem még a feltevése is annak, hogy az idézett következtetés egy kis félrevezetésre vagy a bizottsági vélemény iránti kedvezőtlen hangulat felkeltésére irányzott számitásból eredett volna s épen ezért egyszerűen csak annyit jegyzek meg, hogy ilyen logikával és ennyi szerencsével épen a nt. urak jelen cikkéből több rendbeli meglepő dolgot lehetne kihozni. — Ha parancsolják, szolgálni fogok velök.

De hagyjuk az ilyen logikát s vegyük úgy a mint mondva van, a prot. hívek és a lelkészi kar elkedvetlenítését és megszegyenítését. Erre nézve helyén lévőknek vélem felemlíteni, hogy a tanügyi bizottság vallástani szakosztályának 7 tagja közül 6 lelkész s 5 tényleg lelkészi hivatalt visel. Csak nem gondolják a nt. urak, hogy ezek magokat és híveiket elkedvetleníteni és megszegyeníteni akarnák. Tegyük fel azonban, hogy elnézték, a vélemény logikai következtetés alapjául szolgáló ama tételét, vagy nem rendelkeztek ily következtetésre szükséges logikával. Forduljunk azért másfelé.

Itt van „a tiszántuli szuperintendensia főtiszteletű consistoriuma rendelkezéséből“ kinyomatott s több kiadást ért (kezemben épen az 1866-ik évi kiadás van) „Utmutatás a keresztyén vallás előadására“ című könyv „első darabja“. Ennek a bevezetésében az 5-ik lap alján ez olvasható: „Valamint a meséket, úgy a valósággal megesett dolgokat vagy a historiát örömet szokták hallgatni a gyermekek; szükség tehát hogy erre is taníttassanak. Melyre nézve, kivált pedig a mennyiben ennek a munkának főcélja a keresztyén vallás előadása, ennek pedig sok ágazatit a szent historia tudása nélkül megérteni teljes lehetetlen, akárki átláthatja, hogy ebből a bibliabeli historiák semmiképen ki nem maradhattak. De egyébiránt is az első emberek, az emberi nemzet elterjedése, az özönvíz stb. tudása, melyeket a szentírók feljegyeztek, többnyire épen olyan dolgok, a melyek nemcsak vonják, a gyermek figyelmességét és ezek által nem csak értelmök nevedik, hanem egész életökben hasznát veszik mind a szentírásnak, mind egyéb vallásra tartozó könyveknek olvasásában, mind pedig a közönséges tanításoknak hallgatásában, mivel ezek nélkül, valamint az újtestamentomi szertartásokat, úgy a könyvekben és tanításokban azokból felhozatni szokott példákat és előforduló célzásokat megérteni lehetetlen.“

A bizottsági vélemény szerint megérteni csak bajos, a tiszántuli szuperintendensia főtiszteletű consistoriuma szerint pedig megérteni lehetetlen. És mégis az 1804-dik évi szeptember 20-dik napja óta, mikor t. i. az idézett bevezetés

kelt, senkinek sem jutott eszébe a tiszántuli szuperintendensia főtiszteletű consistoriumáról feltenni is a prot. hívek és a lelkészi kar elkedvetlenítését s megszegyenítését.

És most 80 év mulva sem érdemelte sem a többször említett consistorium, sem az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottság, illetőleg annak vallástani szakosztálya, mely a beregi nt. egyházmegye indítványával szemben, mint fentebb kimutattam, a legnagyobb tisztelettel járt el, hogy a nevezett egyház nt. esperese és főjegyző-tanácsbírája részéről „a logika törvényei szerint“ lehozott ama következtetésből folyó feltevéssel illettessék.

Mint a bibliai történetek tanításának egyik anyagi céljáról, épen oly körültekintéssel és szerencsével szól a cikk a népiskolai tanügyi bizottság véleményének többi részéről is. Lássuk azokat is egyenkint.

Kovács Lajos.

(Folyt. köv.)

Kimutatás

a tiszántuli ev. ref. középiskolai tanáregyesület vagyoni állapotáról.

Pénztári eredmény az 188³/₄. iskolai év végén.

I. Bevétel.

1. Hátrányos évdijakból	72 frt — kr.
2. Folyó évi tagdíjakból	264 „ — „
3. Előre fizetett tagdíjból	4 „ — „
4. Alapítvány kamatból	9 „ — „
5. Takarékpénztári kamatból	87 „ 50 „
6. Takarékpénztárból kivétel	200 „ — „
7. Készpénz maradvány mult évről	42 „ 85 „
Összesen	679 frt 35 kr.

II. Kiadás.

1. Évkönyv nyomtatása, szétküldése	224 frt — kr.
2. Jegyző tiszteletdíja mult évről	50 „ — „
3. Jegyző tiszteletdíja folyó 188 ³ / ₄ . évről	50 „ — „
4. Takarékpénztárba betétel	243 „ — „
5. Takarékpénztári kamat mint betétel	87 „ 50 „
6. Közgyűlési, levelezési költségek	24 „ 12 „
7. Készpénz mint egyenleg	— „ 73 „
Összesen	679 frt 35 kr.

III. Vagyon kimutatás.

1. Készpénzben van	— frt 73 kr.
2. Takarékpénztárban 1884. jul. 1. 14,898.	
sz. könyv	616 „ 79 „
3. Takarékpénztárban 1884. jul. 1. 19,795.	
sz. könyv	107 „ 98 „
4. Ipar- és kereskedelmi bank 1881. jul. 14.	46 „ — „
Ugyanott 1882. jun. 23.	100 „ — „
5. Alföldi takarékpénztárban	673 „ 63 „
6. Öt egyháznál levő alapítvány	250 „ — „
7. Két egyháznál kamathátrány	6 „ — „
8. 76 tagnál tagsági díj hátrány	282 „ — „
Összesen	2083 frt 13 kr.

Jegyzetek.

1. Mult évben bejött hátrányból	166	frt — kr.
Tagdíjból és kamatból	201	" — "
	Együtt	367
Folyó évben bejött együtt	349	" — "
2. Mult évben kiadott évkönyvre és kezelésre együtt	260	" 11 "
Folyó évben tiszteletdíjjal együtt	348	" 12 "
3. Jelen évben kiadott mult évi tiszteletdíjt a mult évre visszaszámítva lesz a helyesbitett arány:	mult évre	310 " 11 "
	jelen évre	298 " 12 "
4. Mult évben volt összes vagyon	1954	" 75 "
5. Tagok száma	188 ³ / ₄ . és 188 ² / ₃ . évben:	
év elején volt beirva	149	156
év végén volt beirva	216	161
év közben tagok lenni megszűntek	10	12
maradt év végén	206	149
tagok száma szaporodott	57, fogyott	7-tel.

Beterjeszti — Debreczen, 1874. június 16-án

Beczner Frigyes,
pénztárnok.

K i m u t a t á s

a tiszántuli ev. ref. középiskolai tanárok nyug- és gyámintézete pénztára állásáról 1884. év július 1-én.

I. Előrehozatal 188²/₃. évről: 5761 frt 40 kr.II. Bevételek 188³/₄. évről.

Gymnasium:	Alaptőke	Kamat	Évdij	Tanárok után	Rendes		Magán	Előadásokból és egyéb bevételekből	Összesen
					tanuló	után			
Békési	125	180	100	60	27	50	2	20	336 30
H. m. vásárh.	50	3 91	160	120	134	50	9	36	513 41
H. nánási	25	2 26	30	18	22				97 26
H. szoboszlói									
Karczagi			40	48	36	50	8		132 50
Kisujszálási	25	38	100	60	28	34	70		317 38
M.-turi			120	72	61	6	10		269
M.-szigeti	25	180	20						46 80
	250	10 15	570	378	309	50	59	136	1712 65

Takarékpénztári kamatok: 138 frt 65 kr.

Jelzálogi kölcsönök kamatai: 81 frt — kr.

Összesen 219 frt 65 kr.

Az egész összeg: 7693 frt 70 kr.

Ebből levonandók: 1. Folyó évi költségekre:

postadíjak — frt 50 kr.

pénztárnoki tiszteletdíj 188²/₃. évről 56 " — "" " " 188³/₄. " 57 " 75 "

2. Özv. Kovács Imréné nyugdíja 100 " — "

Összesen: 214 frt 25 kr.

Marad: 7479 frt 45 kr.

III. Az 188³/₄. évi jövedelem ismételése:

Tanári évdíjak	570	frt — kr.
Gymnasiumi fentartó testületek évdíjjai:		
a) tanárok után	378	" — "
b) rendes tanulók után	309	" 50 "
c) magán " "	59	" — "
Kamatok	229	" 80 "
Előadásokból s egyéb jövedelmekből	136	" — "
Összesen	1682	frt 30 kr.
Levonva a folyó évi kiadásokat	214	" 25 "
Marad	1468	frt 05 kr.

Ezen összeg ¹/₃-adrésze az alapszabályok

7. §-a értelmében az alaptőke rováson átiratott 489 " 35 "

Marad tiszta jövedelem mint 188⁴/₅. évi
segélyezési alap 978 frt 70 kr.

IV. Mérleg.

A) Szenvedő állapot:

1. Alaptőke. Előrehozatal a mult évről	3903	frt 28 kr.
Ez évi befizetések	250	" — "
Jövedelem ¹ / ₃ -adrésze	489	" 35 "
Összesen	4642	frt 63 kr.
2. Szegedi Sándor alapítvány	200	" — "
3. Segélyezésre szolgáló összeg	2636	" 82 "
Összesen	7479	frt 45 kr.

B) Cselekvő állapot:

1. Jelzálogos kölcsönkövetelések 2 féltől	2600	frt — "
2. Tanári kölcsönkövetelések	540	" — "
3. Debreczeni takarékpénztárnál kölcsön		
elhelyezett	4328	" 56 "
4. Készpénz	10	" 89 "
Összesen	7479	frt 45 kr.

Debreczen, 1884. október 7.

Joó István, pénztárnok.

Különfélék.

Van szerencsém tudatni e lap t. olvasó közönségével, hogy a „Vallásos iratok terjesztő egyesület“ által kiadott s általam szerkesztett „Téli Ujság“ című vallásos irányú s illusztrált néplap a ránk következő december, január, február hónapokban (immár 6-dik évi folyamban) ismét meg fog jelenni. Az előfizetési feltételek az eddigiek maradnak. 13 szám fog szerdánként közrebocsáttatni. Egyes szám ára 2 kr. Husz példányon alóli megrendeléseknél a portó iv számmittatik; de 20 példányon felül a lap bérmentve küldetik. — Makón, 1884. október hó. — Csécsi Miklós, reform. lelkész.

Tartalom: Gyászshir. — Protestáns püspökök. (Vége.) L. — A kijelentés módszere. (Vége.) Bethlendi Endre. — Anno 1674. Kálmán Farkas. — Az urvacsorája. Könyves János. — A dunamelléki ev. ref. egyházkerület közgyűlése. — Válasz nt. Peterdy Károly és Sütő Kálmán uraknak a „Vallás és zsidó történet“ című cikkekre. Kovács Lajos. — Kimutatás a tiszántuli ev. ref. középiskolai tanáregyesület vagyoni állapotáról. Beczner Frigyes. — Kimutatás a tiszántuli ev. ref. középiskolai tanárok nyug- és gyámintézete pénztára állásáról 1881. év július 1. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: Tóth Sámuel. Szerkesztő társak: Békési Gyula, Géresi Kálmán.